

малац није исплатио о року, што излази из чињенице да је поверилац био принуђен да га тужи суду.

5. Међутим судећи према последњој реченици пресуде Врховног суда, у овом случају није се ни радило о преузимању дуга. Тамо стоји да је тужилац „управо проширењем тужбе и на В. И. (старог дужника) јасно испољио свој став, а наиме да не испушта из обавезе В. И.“ То може значити једино да се поверилац није дотле изјаснио, а пошто без његовог пристанка не би могло бити речи о преузимању дуга, то би излазило да се у овом случају није могло судити као у случају преузимања дуга. Нови дужник се, може бити, био обавезао поред старог дужника или је био преузео испуњење. Окружни суд каже да је В. М. (нови дужник) био „пристао да тужиоцу плати спорни износ и тиме прими на себе дуг В. И.“, али ми не видимо да ли је и поверилац био на то пристао. Међутим, о непознатим чињеницама не вреди нагађати. Стари дужник је у сваком случају исправно обвезан да исплати дуг повериоцу, али, судећи по последњој реченици, његова одговорност не заснива се на правилу по коме код преузимања дуга стари дужник одговара, ако нови дужник не исплати дуг на време.

Љубиша Милошевић

ОДГОВОРНОСТ ДРЖАВЕ ЗА ШТЕТУ КОЈУ ПРОУЗРОКУЈУ ДРЖАВНИ СЛУЖБЕНИЦИ. -- ПОЈАМ НЕЗАКОНИТЕ РАДЊЕ

1. Члан 99 ст. 2 Уставног закона ФНРЈ од 13 јануара 1953 године прописује да „држава одговара за штету коју службеници својим незаконитим радом учине грађанима или правним лицима“ и затим да држава „има права на накнаду од службеника који је својим незаконитим радом штету учинио“.

Овом одредбом Уставног закона начелно је измењена одговорност државе за штету коју грађанима проузрокују државни службеници. По Закону о државним службеницима државни службеник је одговарао лично, а држава само јемчила под одређеним условима (чл. 40). Међутим, сада се Уставним законом прокламује начело непосредне одговорности државе, а држава се може регресом наплатити од службеника. Овај систем непосредне одговорности државе постојао је код нас и раније по Закону о служби у Југословенској армији (чл. 10), а по Општем закону о народним одборима већ је било уведено начело непосредне одговорности народних одбора (чл. 29). После наведене одредбе Уставног закона нема више ове разноликости у одговорности већ у свим случајевима за штету коју грађанима проузрокују службеници одговара непосредно држава односно народни одбори.

Овде не мислим да излажем нов систем одговорности у целини. Задржаћу се само на изразу „незаконита радња” јер од тумачења овог израза зависи хоће ли одговорност државе бити шира или ужа те стога ово питање и заслужује посебну пажњу.

Одмах се може приметити да је Уставни закон напустио стару формулу Устава да грађани имају право да захтевају од државе накнаду штете коју им прозрокују службена лица „незаконитим и неправилним вршењем службе”.

Термин „незаконито и неправилно вршење службе” обухватао је све противправне радње а не само оне које су супротне писаним прописима. Такво тумачење овог термина омогућавале су и речи „неправилно вршење службе” којих више нема у новој формули Уставног закона. Неправилно вршење службе је несумњиво свако оно вршење службе, које прозрокује штету грађанима а коју штету позитивно право није имало у виду. Нема сумње да ниједна јавна служба не може имати за циљ да грађанима прозрокује какву штету, већ напротив да најбоље одговори савременим потребама друштва не вређајући права грађана.

Да ли израз „незаконити рад” сам за себе, без термина „неправилно вршење службе”, треба исто тако протумачити као да је незаконито све оно што је противправно или се овим изразом желело да сузи одговорност државе?

Шта је у ствари незаконита радња? По једном гледишту, незаконита радња била би свака радња која је супротна прописима. По другом гледишту, појам незаконите радње обухватао би све што је противно праву уопште, односно не само прописима већ и начелима одређеног правног поретка (1). Овом ширем тумачењу појма незаконите радње ваља додати, да је незаконито све што је противправно односно противно не само прописима и начелима одређеног правног поретка већ и оно што је супотно обичајима који владају у односима међу грађанима једног одређеног друштва. Нужно је обухватити и ово, јер се овде уствари ради о утврђивању грађанскоправне кривице. У послератној нашој правној литератури већ је истакнута улога обичаја код утврђивања кривице у грађанском праву. Говорећи о кривици у грађанском праву проф. Др. М. Константиновић јасно истиче: „Кривица је свако непридржавање већ добро утврђених навика и обичаја, па макар они били новијег порекла. То значи да оно што је било право, јер је било дозвољено, престаје то бити, јер се створила општа навика супротне садржине“ (2). Проф. Др. М. Вуковић правилно истиче да се везивањем појма противправности само за пропис може „догледити да штета настане, а да нема прописа, на коме би се могла

(1) Вили Др. Радомир Лукић, Материјал за изучавање Теорије државе и права, Београд, 1952, II део, стр. 97.

(2) Др. Михаило Константиновић, Облигационо право. Општи део. Београд, Научна књига, 1952, стр. 93.

основати протуправност“ и да „у том случају спасава ситуацију опште правило морала, наиме, да није допуштено другоме правити штету” (3). Проф. Др. Ј. Штемпихар објашњава да појам недопуштеног у грађанском праву значи исто што и противправно и истиче да је недопуштено све оно што је супротно праву и правци и законски заштићеним интересима других особа (4). Проф. Др. С. Јакшић сматра да недопуштена радња у нашем праву није само повреда објективног права већ и „свако поступање противно добрим обичајима” (5). Из ово неколико примера види се да је наша послератна правна теорија сагласна по овом питању.

С друге стране не треба заборавити да кривица у грађанском праву није исто што и кривица у кривичном праву. У кривичном праву кривице су тачно одређене Кривичним закоником. У грађанском праву, напротив, судија на основу општег правила цени радње штетника и утврђује да ли се он понашао како се имао понашати. односно да ли има или нема његове кривице (6).

Не може се очекивати да ће се свака радња службеникова моћи подвести под какав законски пропис и на тај начин утврдити да је службеникова радња била незаконита. Службеник не доноси само правна акта већ врши и материјалне радње којима може проузроковати штету. С друге стране штету може проузроковати и неправилно функционисање службе или делатности која може створити повећану опасност. Све су то разлози који говоре да појам незаконите радње треба схватити као противправну радњу.

С обзиром да је овде у питању утврђивање грађанскоправне кривице која је услов одговорности државе, може се узгред споменути да ниједан грађански законик не заснива одговорност на штетниковој незаконитој радњи схваћеној уско, у смислу само оне радње која је супротна писаним прописима. Напротив. Свуда је јасно подвучено да се одговорност за накнаду штете прописује општим правилом да ко другоме какву штету учини мора ту штету накнадити (Српски грађански законик § 800; Француски грађански законик чл. 1382, 1883; Руски грађански законик чл. 403). Немачки грађански законик је детаљнији и он истиче и друге моменте: „Ко намерно или из непажње противправно повреди другогa живот. тело, здравље, својину или друго неко право, обавезан је другоме на накнаду штете која отуда произађе” (чл. 823). Поред тога он узима у обзир и обичаје па стога прописује: „Ко другоме намерно причини штету на начин противан добрим обичајима. обавезан је другоме на накнаду штете” (чл. 826). Исто и Швајцар-

(3) Др. Mihailo Vuković, *Odgovornost za štetu u građanskom pravu*. Zagreb, 1951, str. 50—51.

(4) Др. Jurij Stempihar, *Civilno pravo. I Osnutek splošneg dela*. Ljubljana, 1951, str. 46.

(5) Др. Стеван Јакшић, *Основни принципи накнаде штете у нашем праву*, Архив, 1952, бр. 4, стр. 424.

(6) Др. Михаило Константиновић, *op. cit.*, стр. 81, 93.

ски закон о облигацијама. Његов члан 41 гласи: „Ко другоме противправно нанесе штету, било намерно било из непажње, дужан је да му је накнади. Исто је тако дужан да накнади штету ко је другоме нанесе на начин противан добрим обичајима” (7). Аустриски грађански законик исто води рачуна о свим овим моментима па стога и прописује: „И онај који на начин противан добрим обичајима намерно штету нанесе одговоран је за то, али ако се то десило у вршењу кога права, тада само онда ако је вршењу права очигледно био циљ да другога оштети” (чл. 1295) (8). Општи имовински законик за Црну Гору такође истиче да ко год врши какво своје право не треба да „пријеђе границе своје области, нити учини што противно правилима благонаравља или поштења” (чл. 493). Наш Нацрт закона о накнади штете решава ово питање оваквом одредбом: „При просуђивању да ли је лице које је штету проузроковало криво, то јест да ли се понашало како је требало, суд води рачуна о редовном току ствари и о томе шта се од разумног човека и пажљивог грађанина могло основано очекивати у датим околностима” (чл. 5).

Могли би се наводити прописи и других грађанских законика из којих би се исто тако видело да се за постојање кривице у грађанском праву не тражи вршење незаконите радње схваћене у смислу радње која је супротна писаним прописима већ је довољно да је радња противправна, што обухвата не само радње које су супротне писаним прописима, него и радње које су супротне начелима правног поретка као и обичајима и навикама који владају у једном одређеном друштву. Не прихватити ово шире тумачење значило би сузити материјалну одговорност државе за њене службенике, јер је по досадашњим прописима ова одговорност постојала не само у случају штете проузроковане незаконитим вршењем службе, већ и у случају штете проузроковане неправилним вршењем службе. Кад је држава по старом систему одговарала, под одређеним условима, за све незаконите и неправилне радње својих службеника, онда утолико пре по новом систему, где држава одговара непосредно, одговорност државе треба да обухвати све оне радње за које је држава одговарала као јемац. Није у духу Уставног закона сужавање материјалне одговорности државе, већ јачање ове важне заштите права грађана, те због тога држава и преузима на себе плаћање накнаде и непосредно одговара за рад својих службеника.

(7) Текст немачког и швајцарског грађанског законика узет по преводу Др. Чед. Марковића (Општи део тражбеног права. Одговарајући текстови француског, немачког и швајцарског грађанског законика, Београд, 1925, стр. 120, 121 и 137).

(8) Аустриски грађански законик, превео Др. Драгољуб Аранђеловић, Београд, 1922.

Можда би приликом доношења одредбе Закона о државним службеницима, која ће регулисати питање одговорности службеника, требало решити ово питање јасније како у пракси не би било спорно који је смисао и појам израза незаконите радње.

2. Посебно је питање да ли је код одговорности државе за штету коју грађанима могу проузроковати државни службеници, довољно прихватити само ово шире тумачење израза незаконите радње. У пракси има случајева кад настаје штета иако не постоји незаконита радња службеника ни у ширем тумачењу овог израза. Може бити штете а да нема противправне радње одређеног службеника, већ само слабе или недовољне организације службе, или је штета проузрокована самим функционисањем службе. Стога ни било и једноставније и целисходније решити питање тако да држава одговара грађанима за штету коју прозрокују њени службеници не везујући ову одговорност за незакониту радњу службеника већ за општа правила нашег права о одговорности уколико нема посебних прописа.

Драгаш Ђ. Денковић

ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТУ ПРОУЗРОКОВАНУ МОТОРНИМ ВОЗИЛОМ. — ОДГОВОРНОСТ ВЛАСНИКА И ВОЗАЧА. — ЊИХОВ ОДНОС

1. За штету проузроковану моторним возилом одговара сопственик возила без обзира да ли је крив или не што је штета настала. Ако власник повери возило неком лицу на употребу и коришћење или на чување, на пример у закуп, на послугу, престаје његова одговорност, а лице коме је возило поверено одговара на исти начин као и сопственик возила.

Ова одговорност не заснива се на кривици већ на чињеници што је неко сопственик, односно корисник моторног возила које као опасна ствар самим својим постојањем, положајем, или употребом ствара повећану опасност за околину. То је, дакле, објективна одговорност, одговорност без кривице. Наши судови стоје чврсто на овом становишту, тако да се може рећи да у нашем праву поред одговорности за кривицу (субјективне одговорности), постоји и објективна одговорност, одговорност за опасне ствари. Моторно возило увек се сматра као опасна ствар.

Исто тако, правило је наше праксе да се сопственик, односно корисник може ослободити ове одговорности само ако докаже да је до штете дошло услед више силе или искључиве кривице оштећеника. Овome се може додати и случај кад сопственик докаже да је до штете дошло кривицом неког трећег лица, тј. да је његово возило било само инструмент којим је други штету проузроковао.